

ket a korszerű, interaktív, azaz kultúránkat sokoldalúan ápoló színházak megteremtésében.

Mindehhez nélkülözhetetlen a kikezdzhetetlen *szakmaiság*. Minden szakmának van valamilyen *ethosza*, a szó eredeti, *erkölcsi magatartás* értelmében. Eszerint a szakma minden tagja tudja, hol az a *minimumhatár*, amely alá semmilyen körülmények között nem mehet. Sem napi munkavégzése során, sem civil minőségében. Az *ethosz* tágabb értelemben azt is jelenti, hogy a szakmának *öntudata* is van: mindenki tudja, kikkel tartozik együvé, kikkel nem, és ez nemcsak büszkeséggel jár, de megköveteli a *szolidaritást* is a szaktársakkal szemben. Létezik-e a mai magyar színházi világban szakmai *ethosz*? Létezik-e *szolidaritás*? Egyáltalán beszélhetünk-e még színházi szakmáról?

Az utóbbi idők közismert történéseiről bizonyára mindenkinek megvan a maga véleménye. Amiben, gondolom, mindenki egyetért, az az, hogy a politika manapság *túlzottan* rátelepedett a színház világára. Tény, hogy a színigazgató kiválasztása mindig is politikai döntés volt – valószínűleg ezután is így lesz. Amit azonban elvárhatunk a választási procedúrában közreműködő szakmai testületektől, az a *fair play*, a világos szabályok és az átláthatóság. Döntson a politikai ügy, ahogy akar, *a saját felelősségére*, de ha már a szakma is jelen van, akkor abban, ami rá tartozik, mutakozzék kifogástalannak.

Az igazgatói pályázatok anomáliáit személyesen is megtapasztaltam, két éve a Szegedi Nemzeti Színház, tavaly pedig a Magyar Színházra kiírt pályázatok esetében, utóbbi Bagó Bertalannal és Bereményi Gézával közösen. Tanulásképpen: minimálisan elvárható, hogy a pályázatok legyenek nyilvánosak, elvégre köz-

pénzen működtetett színházak irányításáról szólnak. Itt az egyéni *know how* ötleteknek nincs szerepük, közszolgának nincs mit szabadalmaztatnia. A titkosság pedig csak fölerősíti a gyanút, hogy már megint előre „levajaztak” mindent. És ha így van, akkor már teljesen értelmetlen maga a pályázati rendszer is, mert nem a dolgozat szakmai tartalma és minősége a döntő, hanem a pályázó politikai kapcsolatai. Akkor meg minek körülmenyeskedni: nevezze ki a tartományúr a maga vallását, a szakmára meg ehhez nincs szükség.

Jó volna, ha a bíráló szakmai testületekben részt vevő kollégák szakvéleményüket saját arcukkal is vállalnák. Ezt ugyan az Előadó-művészeti törvény is előírja – persze rosszul, mert homályosan. („39. § [7] A szakmai bizottság üléséről és a szavazás eredményéről írásbeli jegyzőkönyv készül, amelynek a pályázatok értékelésére és a szavazás eredményére vonatkozó részét ismertetni kell a döntéshozóval, és a helyben szokásos módon közzé kell tenni.”) De ezt nem szokás betartani, legutóbb még maga a miniszter se tette a felügyelete alá tartozó színházak igazgatói pályáztatásánál.

Legelőbb tehát értelmes beszéd kellene, vita, hogy az álláspontok világossá váljanak. Aztán szakmai összefogás a dilettantizmus és a titkolózás ellen, egy konszenzusos színházi jövőkép kialakítása érdekében, az ország kulturális (színházi) stratégiája kidolgozása kezdeményezésére, a jövő színházáért és nézőiért. És nem utolsósorban ezért, hogy végre azzal a tudattal érezzük jól magunkat a saját bőrünkben, hogy megtettünk, vagy legalább megpróbáltunk megtenni mindent, mit „megkövetelt a haza”.

A szerző kulturális menedzser, drámapedagógus, a Szegedi Szabadtéri Játékok igazgatóhelyettese.

Szabó Borbála

Hol az író?

Kukorelly Endre lírai pamfletjében (*SZÍNHÁZ, 2009. november – a Szerk.*) azon szomorkodik, hogy miért nem kortárs a magyar színház. Hogy miért nem jelen idejű, miért vannak kitérve belőle az élő írók. A józan Upor László (*SZÍNHÁZ, 2010. január – a Szerk.*) azt feleli erre: dehogy vannak kitérve, épp hogy zseblámpával keressük őket! (Ezt tanúsíthatom, én is találkoztam már vele zseblámpával a kezében, ahogy személyesen új drámaírók után kutat!)

Mindkettőjüknek igaza van, és mindketten – persze – a saját nézőpontjukból beszélnek; feltételezve, hogy abban például mindenki egyetért, kit nevezünk egyáltalán íróknak. Kukorelly mondja, hogy be kellene csábítani a színházba – de nem lehet, már benn is van, csak meg kell keresni?

Mert hogy is néz ki nálunk, Magyarországon egy ilyen „becsábítás”? „Pistám, te olyan nagyszerű vízvezeték-szerelő vagy! Gyere már, kösd be nálunk az áramot!” És ha a szegény ember még tiltakozna, hogy: „De hát én vízvezeték-szerelő vagyok, tudod, nem értek az elektromossághoz...!”, akkor a kedves, becsábítással megbízott színházi munkatárs siet megnyugtanni: „Na de téged már ismernek, csak nem hívunk egy nímánd kezdő villanyszerelőt, mikor itt vagy Te?!”

És akkor a vízvezeték-szerelő általában beköti az áramot. Van, aki véletlenül ügyesen dolgozik (Háy például úgy beköti elsőre, mint egy született ELMŰ-s, Hamvai mindkét szakmában dolgozott eleve, Térey is szépen boldogul), más esetekben viszont – legalább két kezem kellene, hogy megszámojjam őket, de lehet,

hogy még egy lábam is – jobb lett volna a kaptafánál maradni. De persze azért csak bemutatják a darabot, ha már megírta az a szegény ismert író/költő – mert szerencsére ez mégiscsak színház, nem csap agyon senkit az áram, ha valami nem stimmel. (Ritkán van olyan igazi, zajos bukás nálunk: ami nem megy, az csak szép csendesen lekullog a repertoárról.) Mert hát végül is a Híres Író írt már tizenöt regényt, csak összehoz egy drámát is! Az is csak szöveg! A név miatt meg még esetleg a nézők is bemennek, főleg, ha amúgy is az a kedvenc színházuk. Udvariisan végigunják a darabot, és mindenki elégedett. Ez is megvolt – látunk-rendeztünk-játszottunk kortársat is, tessék.

Nem arról van szó persze, hogy egy más műfajban alkotó író ne lehetne véletlenül jó drámaíró is. De ne tegyünk úgy, mintha a színpadi írás nem lenne külön szakma! Mert hiszen az, tanítanak is valami ilyesmit a Színművészetin. És attól, hogy valaki remek regényíró vagy nagyszerű költő, még nem biztos – és nem is kötelessége –, hogy jó drámaíró is legyen. Kevés olyan hivatásos drámaírónk van, aki tényleg színházban gondolkodik, közelről ismeri, esetleg onnan is indult, mint Tasnádi István a Bárka Színházból. A többi zsákbamacska.

Tavaly jelent meg Egri Lajos könyve a drámaírás művészetéről, amelyet a szerző, bár a címben művészetnek nevezi, valójában szakmának állít be. Azt mondják, évtizedekig ez volt minden hollywoodi sztár-forgatókönyvíró bibliája, Woody Allen a párnája alatt tartotta, satöbbi. Sokan morognak itt minálunk arra a szentségtörő feltételezésre, hogy a művészet tanulható szakma lenne, nem pedig valami rejtelmes erőktől vezérelt, ködös ihletektől bugyborgó belső folyamatok terméke. Biztos, hogy részben az is, de kár lenne letagadni, hogy igenis léteznek bizonyos dramaturgiai, írástechnikai alapszabályok. Amelyeket persze át lehet hágni – de szerintem csak az legyen kubista, aki a klasszikus festészetről is annyit tud, mint Picasso.

Hadd mondjak el néhány, fiatal dramaturgoktól hallott történetet – neveket nem mondom. Gyerekszínház darabot rendelt egyik elismert fiatal költőnkől, meg is vette, a fiatal dramaturgnő pedig – ötletes fantázianeveven legyen: Juli – dolgozni kezdett a szövegen. Akkor derült ki, hogy a szerző, amennyire költőként elismert, annyira összecsapta most ezt a darabot. Juli tanácsot kért az igazgatójától: mennyire nyúlhat bele? Azt a választ kapta: írja csak át nyugodtan, mert tényleg pocsék az egész. Át is írta, működött is. A bemutatóhoz közeledve aztán szerényen megkérdezte az igazgatót: nem lehetne-e valahogy feltüntetni, hogy a darabnak tulajdonképpen ő a szerzője? Az igazgató a fejét vakarta, és így felelt: „Na de akkor nincs író, érted? Azt mégse mondhatjuk, hogy írta: Juli, a dramaturg!” Nem is mondták, az ismert költő nevének futott a jól megírt darab.

Másik eset: jön a vendégrendező, darabot kéne neki írni. A színház tehetséges dramaturgnője, Vali jól ismeri az illetőt, van is közös ötletük, az igazgató kérésére elkezdik a munkát. Kerekedik a dolog, már majdnem kész, mikor az igazgató azt mondja: „Figyelj ide!

Kéne azért hívni egy író, nem? Már csak, érted, a név miatt! Mit szólnál az XY-hoz?” Persze, feleli leforrázva szegény Vali. Mit is mondhatna? Hívták XY-t, írt is bele ezt-azt, azóta is legtöbbször az ő nevének tartják számon a darabot, a kritikák rendszeresen kifelejtik a dramaturg szerzőtársat.

És sajnos tudok még sorolni hasonlókat. Hogy a vidéki színházban YZ helyett a frissen végzett dramaturg – Lili – írja a mesejátékot, mert az ismert író arra se vette a fáradságot, hogy épkezláb mondatokat tákoljon össze párbeszéddé. Viszont a bemutatón YZ legalább kedvesen megdicséri Lilit: „Elégedett voltam a dramaturgi munkával!”

Vagy hogy író-olvasó találkozóra hívják a sikeres darab „eredeti” szerzőjét, akinek novellájából az adaptáció készült – a darabot pedig valóban kitaláló, formába öntő (mondjuk ki: megíró) dramaturglány pedig kint gubbaszt a nézőtér.

Én tudom, hogy MGP (és ez most nem álnév!) öreg már, de azért be van kötve nála az internet – ezt abból tudom, hogy Varró Dániellel közösen írt darabunkról, a *Líra és Epikáról* szóló kritikájában így fogalmaz: „A szózsonglór Varró Dániel és a gyógypedagógus Szabó Borbála darabja”. Egy pillanatig gondolkoznom kellett, vajon átvitt értelemben gondolja-e ezt, már hogy tudniillik a Varró mellé kéne egy gyógypedagógus, hogy megírjon egy darabot. De aztán beírtam a gugliba, és az első találat, lám, Szabó Borbála gyógypedagógus volt! A második már én lettem volna, de oda már nem klikkelt a neves kritikus. De még örülhettem, hogy egyáltalán szerepelt a nevem: sok kritika kifelejtette. És teljesen tisztában vagyok azzal is, hogy sose kaptam volna meg A Színkritikusok Díját, de még az Örökény-ösztöndíjat se – mint ahogy az előző években sem kaptam meg, pedig pályáztam rá –, ha nem egy már „híres” költő a szerzőtársam.

Állításom lényege természetesen nem az, hogy minden dramaturg(nő) titkon zseniális író, csak a művésztsadalom elnyomja. (Juli, Vali, Lili, Bori! Nem tudom, véletlen-e, hogy a történetek hősei mind nők... Jaj, remélem, igen!) De feltehetnénk a kérdést: biztos, hogy a magyar dráma új titánjait a más műfajokban alkotó ismert írók között kell keresni? Biztos, hogy őket kell becsábítani a színházba? Vagy hogy például: nem jobb drámaíró-e esetleg Lili, mint a híres XY? És hogy Juli darabja lenyomná-e YZ-ét a közönség előtt? Ha megszületnének egyáltalán ezek a művek.

Az angolszász dráma virágzik – hallom Upor Lászlótól. Ott műhelyek vannak a színházak körül, az író rendez is, a rendező ír. Dramaturgból is lehet író, aki jó, kipróbálhatja magát bármiben. Nincsenek dobozok, szabad az átjárás. És tessék: virágzik. Feltételezem, náluk nem tombol ez a kultúrazsibbasztó sznobizmus, ami itt minálunk. Talán errefelé tarthatnánk mi is, jó lenne! (Lehet, hogy erre is tartunk: az újragondolt dramaturg szak osztályfőnökei a Színművészetin mintha ilyen célokat emlegettek volna...)

De egyelőre arra a költői kérdésre, amit Upor László tesz fel a cikkében – „Vajon drámaíróink előtt félig nyitva áll-e a kapu, vagy félig csukva?” –, az a válaszom: a magunk részéről nekünk a (fitos) orrunkra van csapva!